

**АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕНИХ
АНТИРИЗИКОВАНИХ ЗАХОДІВ**

Розглянуто порядок аналізу використання фірмою заходів, спрямованих на зменшення втрат від астання маркетингових ризиків. Значна увага приділена оцінці ефективності антиризикованих заходів у зовнішньоекономічній діяльності.

The order of analysis of the use of measures, directed on diminishing of losses from the offensive of marketings risks a firm is examined in the article. Considerable attention is spared the estimation of efficiency of antirisky measures in foreign economic activity.

Здійснення маркетингової діяльності підприємства відбувається в умовах певної невизначеності ринкової ситуації, на яку впливає як зовнішнє, так внутрішнє середовище. Воно породжує можливість появи маркетингових ризиків. Уникнути їх майже неможливо, тому завдання підприємства полягає в своєчасному виявленні цих ризиків і розробленні заходів з їхнього усунення або зменшення втрат від них. З цією метою воно розробляє систему антиризикованих заходів, які в більшості випадків вимагають для своєї реалізації відповідних інвестицій, їхня економічна ефективність може бути різною. У зв'язку з цим фірми повинні періодично здійснювати аналіз впроваджених антиризикованих заходів, щоб у наступних періодах підвищити ефективність інвестицій, спрямованих на зазначені цілі.

Питаннями ризику, в тому числі маркетингового, займається ряд вчених-економістів. Серед них І. Ю. Івченко, С. М. Улляшенко, Н. В. Хохлов, Д. А. Штефаніч.

У працях фахівців з цих питань розглядаються переважно питання, які торкаються сутності економічних ризиків, їхньої класифікації, визначення величини втрат, розроблення антиризикованих заходів. Меншою мірою висвітлюється порядок розрахунку економічної ефективності від впровадження антиризикованих заходів. Тому автор поставила завдання запропонувати підходи до аналізу ефективності здійснення заходів, спрямованих на зменшення витрат від ризику.

Маркетинговий ризик являє собою настання ситуації в ринковій діяльності підприємства, зумовлених невизначеністю зовнішнього і внутрішнього маркетингового середовища, яка призводить до понесення фірмою можливих втрат або одержання додаткового прибутку.

Для недопущення негативних наслідків від маркетингових ризиків підприємства повинні розробляти відповідні антиризиковані заходи. Їх можна поділити на три групи: превентивні, обмежувальні, компенсуючі.

Превентивні антиризиковані заходи спрямовані на недопущення ризикованих ситуацій, обмежувальні – мають на меті отримання розвитку ризику та зменшення величини втрат від його появи. Компенсуючі антиризиковані заходи передбачають покриття (повне або часткове) втрат від ризику [3, с. 150–151].

Орієнтований склад цих заходів такий:

1. Превентивні:

- обґрунтований вибір клієнтури фірми, який здійснюється на основі показника її надійності;
- використання «міцної» валюти ціни зовнішньоторгового контракту;
- укладання зовнішньоторгових контрактів на основі національної валюти (за умови її конвертованості);
- розроблення розділу з ризику в бізнес-плані;
- впровадження різноманітних організаційно-технічних заходів, які попереджують можливість настання ризику (розміщення складських приміщень віддалено від пожежонебезпечних місць, територій імовірного затоплення будівель і т. ін.);
- створення організаційних структур управління економічним ризиком підприємства, в тому числі маркетинговим.

2. *Обмежувальні:*

- оптимізація величини запасів товарно-матеріальних цінностей;
- товарно-ринкова диверсифікація;
- поліпшення організації виробництва як основи ефективної маркетингової діяльності.

3. *Компенсуючі:*

- традиційне страхування втрат від маркетингових ризиків;
- страхування валютних ризиків у маркетинговій діяльності;
- самострахування втрат від ризиків.

Економічна ефективність від впровадження цих заходів різна, тому маркетингові служби повинні періодично здійснювати її аналіз. Він має, як ми вважаємо, включати:

- виявлення всієї гами антиризикованих заходів, які були вжиті підприємством у звітному періоді.

Це дасть змогу виявити питому вагу кожного з них, встановити логічну черговість їхнього впровадження (передусім потрібно застосувати превентивні антиризиковані заходи) і забезпечити в подальшому можливість повного охоплення цих заходів аналізом економічної ефективності;

- їхнє групування за видами та величиною зменшення втрат від впровадження цих заходів. Цей напрям аналізу дасть змогу оцінити важливість кожного із запроваджених антиризикованих заходів;
- визначення розміру затрат (разових, поточних) на реалізацію антиризикованих заходів;
- оцінку величини ефекту від реалізації зазначених заходів.

Детальному аналізу підлягають антиризиковані заходи, пов'язані зі страхуванням валютних ризиків.

Існують такі його види:

- включення до умов зовнішньоторговельного контакту захисних застережень;
- здійснення операцій хеджування, які проводяться банком або іншими кредитно-фінансовими установами.

Розділяють такі різновиди захисних застережень:

а) *валютне* – це застереження, відповідно до якого сума платежу змінюється пропорційно до зміни курсу валюти платежу відносно курсу валюти застереження;

б) *індексне*, коли ціна товару і сума платежу підлягають коректуванню відповідно до зміни індексу цін на світових товарних ринках;

в) *перегляд контрактної ціни*. Цей вид передбачає, що в разі перевищення зміни курсу валюти ціни товару понад розміри, які зафіксовані в угоді, фірма-експортер може переглянути контрактну ціну. Цей вид застережень торкається незакінчених поставок товарів;

г) *екскалаторне*, при якому зафіксована в контракті ціна коректується стосовно зміни тих факторів, які впливають на рівень цін;

д) *золоте*. Воно передбачає включення до контракту умови, за якої плата здійснюється прямо визначеною кількістю золота або у визначеній валюті у золотому вираженні [див. 2, с. 258].

Хеджування як вид страхування валютних ризиків здійснюється шляхом проведення форвардних валютних операцій, валютних ф'ючерсів, використання валютних опціонів та валютного «свопу».

Форвардні валютні операції – це продаж або купівля певної суми валюти з інтервалом за часом між укладанням і виконанням угоди за курсом дня укладання угоди.

Валютний ф'ючерс – це термінова біржова угода, що є угодою купівлі-продажу певної валюти за курсом, зафіксованим на момент укладання угоди, з виконанням через визначений термін [1, с. 422].

Сутність валютного опціону зводиться до такого:

- покупець має право купити відповідну суму однієї валюти в обмін на іншу;
- продавець зобов'язаний її продати;
- купівля-продаж валюти здійснюється за фіксованим курсом на визначену наперед дату або протягом погодженого періоду часу;
- покупець за надане йому право сплачує опціонну премію;
- при позитивній зміні для покупця курсу валюти він відмовляється від опціону і купує її на готівковому ринку.

Валютний «своп» являє собою угоду між двома фірмами різних країн про обмін застереженою кількістю валюти в теперішньому часі та її зворотний обмін у майбутньому періоді.

Можуть використовуватись й інші заходи для зменшення втрат від валютних ризиків (прискорення або відтермінування платежів залежно від очікуваної зміни курсу валюти, диверсифікація видів валют).

Антиризиковані заходи, які спрямовані на усунення валютних ризиків, визначаються за кожним зовнішньоторговельним контрактом і зводяться у відповідну таблицю (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз заходів підприємства, спрямованих на усунення втрат від валютних ризиків за 2010 р. [розроблено автором]

1 ç/ї	İ äðäë³ë ëí í òðàëò³à	Çä³ëñí áí³ àí òè òè çè èí äàí³ çàòí äè	Ääëë+ë í à çì áí ø áí í ý äòðà ò à³à áí òí äääæáí í ý áí òè òè çè èí äàí³ è ò çàòí ä³à, òèñ. äðí .
1.	Ëí í òðàëò³À	³í ääëñí à çàñòàðäæáí í ý	-35
2.	Ëí í òðàëò³À	Ïääæðäáí í ý ø èýòí ì çä³ëñí áí í ý ò í òäàð äí è ò í ò äðàò³é	-22
3.	Ëí í òðàëò³À	Äàèð òí à çàñòàðäæáí í ý	-43
4.	Ëí í òðàëò³Ä	Ä³à òòòí òòú çàòí ä³à ù í äí òòäðòòáí í ý òè çè è³à	
5.	Ëí í òðàëò³À	Ä³à òòòí òòáí í ý í èàòòæò	-10
	...	...	...

Цей аналіз завершується розрахунком економічного ефекту від здійснення антиризикованих заходів. Його проводять так:

а) коли вказані заходи вимагають для своєї реалізації разових затрат (інвестицій):

$$E_{\zeta} = \sum_{i=0}^n E_{ai} \times (1 + R)^{-i} - \left[\hat{A}_{\zeta} + \sum_{i=0}^n \hat{D}\hat{A}_i \times (1 + R)^{-i} \right],$$

де: E_{ζ} – величина економічного ефекту від здійснення антиризикованого заходу за весь період його дії, тис. грн.; E_{ai} – економія втрат від ризику в i -тому році, тис. грн.; R – дисконтна ставка, коефіцієнт; $(1 + R)^{-i}$ – значення фактора теперішньої вартості (економія втрат від ризику або суми поточних затрат, пов'язаних із впровадженням чи підтримкою дії антиризикованих заходів) в i -тому році, коефіцієнт; B_I – величина інвестицій для здійснення антиризикованих заходів, тис. грн.; $ПВ_i$ – сума поточних витрат i -того року, пов'язаних із впровадженням і підтримкою дії антиризикованих заходів, тис. грн.; n – період дії антиризикованих заходів, років;

б) в разі відсутності потреби в інвестиціях:

$$E_{\zeta} = \hat{A}_{\partial a} - \hat{A}_{\partial d} - \hat{A}_{\partial d},$$

де: $B_{\partial d}$ – річні втрати від ризику до здійснення антиризикованого заходу, тис. грн.; $B_{\partial a}$ – річні втрати від ризику після здійснення антиризикованого заходу, тис. грн.; $B_{\partial n}$ – річні поточні витрати на впровадження безінвестиційних антиризикованих заходів, тис. грн.

Результати розрахунків величини економічного ефекту доцільно подати у табличній формі (див. табл. 2).

Таблиця 2

Розрахунки економічного ефекту від впровадження антиризикованих заходів фірми за 2010 р. [розроблено автором]

1 ç/ї	Çì òò áí òè òè çè èí äàí³ è ò çàòí ä³à	Ääëë+ë í à ³í ääñòèò³é, òèñ. äðí .	İ í òí òí³ äèòðàðè í à òääè³çàò³ð áí òè òè çè èí äà- í èò çàòí ä³à, òèñ. äðí .	Äòðà òè ä³à òè çè èò³ áí çä³ëñí áí í ý çàòí ä³à, òèñ. äðí .	Äòðà òè ä³à òè çè èò³³ òñè ý áí òí äääæáí í ý çàòí ä³à, òèñ. äðí .	Ðí çì³ ò äëí í í³ òí í äí äò äèòò à òí çàòòí èò í à ò³è, òèñ. äðí .
1	Ïääæðäáí í ý ääèð òí í äí òè çè èò³ (òèèääáí í ý í òí òí í í äí èí òðàëò³)	-	1,25	18,12	2,80	14,07
2	Äòá³áí èòòáí çàòèñí í ç ñí í òòäè äèý í ò òðää- æáí í ý çàòí èáí í ý	130,0	11,3	45,0	1,25	31,2
	...	...	...	...	...	...

Результати розрахунку економічного ефекту від впровадження антиризикованих заходів дають змогу оптимізувати їхній вибір у наступному періоді.

В подальших дослідженнях доцільно зосереджувати увагу на деталізації аналізу ефективності антиризикованих заходів за їхніми окремими групами.

Література

1. Дідківський М. І. Зовнішньоекономічна діяльність / М. І. Дідківський. – К. : Знання, 2006.
2. Зовнішньоекономічна діяльність : навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. – К. : ЦУЛ, 2006.
3. Штефаніч Д. А. Управління підприємницьким ризиком / Д. А. Штефаніч. – Тернопіль : Екон. думка, 1999.